

Uitvoeringsagenda

**Dierenwelzijn
2026-2027**

Inhoudsopgave

1. VOORWOORD	5
2. INLEIDING	7
3. DIERENWELZIJN VAN GEHOUDEN DIEREN	9
4. DIERENWELZIJN VAN IN HET WILD LEVENDE DIEREN	17
5. DIERENWELZIJN ALS STANDAARD IN ONZE AFWEGINGEN	21
6. UITVOERING EN FINANCIËN	23

Voorwoord

Dieren spelen in Arnhem een grote rol in het dagelijks leven. Het is daarom van groot belang dat we nadenken over hoe we omgaan met de dieren in Arnhem. Wat vinden we belangrijk? Wat betekenen we voor al die dieren die onze natuur hier in Arnhem in leven houdt? En hoe zorgen we ervoor dat we de dieren in onze parken, bossen en in onze huizen beschermen?

We zijn het aan alle Arnhemmers en aan alle dieren die in onze stad leven verplicht om zorgvuldig na te denken over hoe we met hen omgaan. Dat hebben we gedaan. In onze Visie Dierenwelzijn schetsen we hoe we dit zo goed mogelijk willen vormgeven. Tegelijkertijd valt er nog veel te doen. Daarom gaan we verder aan de slag.

Zo willen we bij het houden van huisdieren zorgen voor betere voorlichting. Soms is het makkelijk te vergeten welke verantwoordelijkheid het hebben van een huisdier met zich meebrengt. We willen ook baasjes ondersteunen wanneer Arnhemmers dat niet of nauwelijks meer kunnen betalen.

Aanrijdingen met wilde dieren willen we verder voorkomen, daarom hebben we een knelpuntenkaart opgesteld. Daarmee kunnen we risicovolle plekken aanpassen of beter communiceren over de gevaren. Daarnaast willen we dat dieren een veel grotere rol krijgen in alle besluiten die we in Arnhem nemen. Wat voor impact hebben die voor hen? Het is een kleine greep uit de maatregelen die we nemen. In deze uitvoeringsagenda vind je meer ideeën en vooral concrete acties die we willen en gaan uitvoeren.

In Arnhem leven we al eeuwenlang in harmonie samen met onze natuur. We kunnen niet anders dan stilstaan bij diezelfde natuur. Wat we moeten doen is die natuur niet alleen maar liefhebben maar er ook aandacht aan schenken. De dieren die in onze bossen, buurten en huizen leven, zijn onderdeel van onze stad. En onze stad en alles daarin verdient die aandacht.

Ik ben er bijzonder trots op dat we de mouwen oprollen en verder zorgen voor een beter leven voor alle dieren die onze stad rijk is.

Eva van Esch
Wethouder Natuur, Arnhem

Inleiding

Dieren maken onlosmakelijk deel uit van onze samenleving en zijn net als ons wezens met gevoelens. Dat vraagt om verantwoordelijkheid van iedereen, ook van gemeenten, die dicht bij mens én dier staan. Daarom voelen wij de verantwoordelijkheid én de motivatie om ons actief in te zetten voor het welzijn van dieren. In de omgevingsvisie Arnhem 2040 spreken wij de ambitie uit om meer aandacht te geven aan de intrinsieke waarde van dieren en het welzijn van dieren te verbeteren. Onze Visie Dierenwelzijn 2021-2030 vormt samen met de landelijke en provinciale regelgeving het uitgangspunt voor ons handelen rond dieren en hun welzijn.

Het thema dierenwelzijn maakt deel uit van het bredere beleid van de gemeente Arnhem. Denk hierbij aan de thema's ecologie, natuur, milieu, klimaatadaptatie, biodiversiteit, landbouw en recreatie. Arnhem heeft onlangs haar visie op (stads)landbouw en voedsel in 2025-2035 opgesteld in de nota: Arnhemse Kost. Binnen deze visie wordt dierenwelzijn erkend als een essentieel aspect van natuurinclusieve en duurzame (stads)landbouw. In onze Groenvisie staan de ambities en opgaven van de gemeente voor de ontwikkeling, inrichting en het beheer van het groen in en rond de stad. Een belangrijk doel daarin is het versterken van leefgebieden voor inheemse (dier)soorten, met als uitgangspunt een 'natuurinclusieve stad'. Dit doel is verder uitgewerkt in onze biodiversiteitsagenda, waarin we concrete stappen beschrijven om de biodiversiteit te vergroten. Natuurinclusiviteit wordt meegenomen in het Puntensysteem Klimaatadaptief Bouwen, waarbij projectontwikkelaars een minimaal aantal punten moeten behalen door maatregelen te nemen op verschillende thema's, waaronder het rekening houden met verschillende diersoorten in en rond gebouwen.

We stellen een uitvoeringsagenda Dierenwelzijn op om de doelen uit de Visie Dierenwelzijn 2021-2030 om te zetten in concrete acties. Dit doen we elke twee jaar. Met deze uitvoeringsagenda voor 2026-2027 verbeteren we het welzijn van vissen, bieden we betere ondersteuning aan mensen die niet langer goed voor hun huisdier kunnen zorgen en nemen we dierenwelzijn voortaan standaard mee bij de uitgifte van gemeentelijke gronden. Met deze en andere acties uit de uitvoeringsagenda maken we opnieuw keuzes die het welzijn van zowel gehouden als vrij levende dieren ten goede komen.

Deze punten sluiten aan op de basis die we eerder hebben gelegd met de visie en eerdere uitvoeringsagenda's. Dierenwelzijn gaat over veel vaste taken, zoals de opvang van zwerfdieren en het voorkomen van overlast door dieren. Daarnaast zetten we in op acties uit de vorige uitvoeringsagenda die in deze agenda zullen doorlopen, zoals het zorgen voor voldoende hondenlosloopgebieden. Andere acties zijn inmiddels afgerond en worden niet voortgezet. Op basis van de ervaringen die we tot nu toe hebben opgedaan, en signalen uit de praktijk, zijn er ook nieuwe acties opgesteld. Deze spelen in op actuele kansen en behoeften, zodat we dierenwelzijn verder kunnen verbeteren.

Leeswijzer

De agenda is opgebouwd rond verschillende thema's. Elk thema begint met een korte toelichting op de huidige aanpak. Daarna volgen de acties die in de periode 2026-2027 centraal staan. Zo maken we duidelijk waar we nu staan en welke stappen we de komende jaren willen zetten.

Dierenwelzijn van gehouden dieren

Huisdieren

Voorlichting en verantwoorde verkoop van huisdieren

We vinden het belangrijk dat inwoners goed geïnformeerd zijn over het diervriendelijk houden van huisdieren en dat de aanschaf van een dier een bewuste keuze is. Daarom onderzoeken we in 2026 of er kansen liggen om in samenwerking met partners zoals het Dierentehuis en dierenwinkels de voorlichting aan diereigenaren te versterken. We richten ons op thema's zoals de kosten en verantwoordelijkheden die horen bij het hebben van een huisdier, het verantwoord opvoeden en verzorgen van dieren en de mogelijkheden om een dier uit het asiel op te halen en zo een dier een beter leven te geven. We willen daarnaast onderzoeken hoe we huisdiereigenaren beter kunnen informeren tijdens periodes van extreme warmte. Denk aan gerichte voorlichting over hittestress bij huisdieren. Met goede informatie helpen we inwoners om een dier te kiezen dat past bij hun situatie en om schade, overlast en gevaar te voorkomen.

Wanneer er dieren in winkels worden verkocht willen wij dat dit zorgvuldig gebeurt. We vinden het belangrijk dat deze verkoop plaatsvindt bij gespecialiseerde winkels die aantoonbaar deskundig omgaan met dierverzorging. Daarom willen wij ondernemers aanmoedigen om erkende certificaten te halen die laten zien dat zij werken volgens hoge welzijnsstandaarden en met verantwoorde verkoopvoorwaarden. We maken afspraken over passende huisvesting, voeding en zorg, en stimuleren verkoopvormen die bijdragen aan welzijn, zoals het verkopen van konijnen per koppel. Zo voorkomen we stress en eenzaamheid en krijgt elk dier een betere start. Ook vragen we dat winkels klanten actief wijzen op de mogelijkheid om een dier uit het asiel te adopteren, waar veel gezelschapsdieren wachten op een nieuwe eigenaar.

We sluiten aan bij de kennis en ervaring die in de sector aanwezig is. We willen samenwerken met dierenartsen, brancheorganisaties en organisaties met voorlichtingsmateriaal over verantwoord huisdierenbezit, zoals het LICG. Ook benutten we de mogelijkheden van keurmerken zoals Dierbaar. Door ondernemers te ondersteunen bij scholing en certificering versterken we hun deskundigheid en dragen we bij aan betere huisvesting, verzorging en hygiëne in de winkels. Zo zorgen we er samen voor dat zowel voorlichting als verkoop van huisdieren in Arnhem steeds diervriendelijker en toekomstbestendiger wordt.

Ondersteuning van mensen met een laag inkomen

Er zijn situaties waarin een eigenaar tijdelijk niet goed voor een huisdier kan zorgen. Sommige Arnhemmers kunnen de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft. Het kan ook gebeuren dat mensen niet meer genoeg geld hebben om hun huisdier van voeding te voorzien. Wij bieden daarom ondersteuning aan huisdiereigenaren die om uiteenlopende redenen niet goed voor hun dieren kunnen zorgen. In Arnhem kunnen mensen met een Gelrepas korting krijgen op de dierenartsrekening. Sinds 2024 kunnen mensen die niet meer volledig voor hun huisdier kunnen zorgen en niet de middelen hebben om dit uit te besteden, gebruikmaken van Dierenbuddy. We willen deze vormen van ondersteuning verstevigen en uitbreiden.

We willen het starten van een dierenvoedselbank in Arnhem ondersteunen. Bijvoorbeeld met een subsidie of met een geschikte locatie. We gaan in 2026 onderzoeken hoe we dit het beste kunnen aanpakken. Een dierenvoedselbank helpt eigenaren met een laag inkomen om hun dieren voldoende en gezond te blijven voeren. Dat voorkomt dat dieren onnodig worden afgestaan of in de knel komen. Het draagt ook bij aan het sociale welzijn van mensen.

Huisdieren bieden gezelschap, structuur en steun, juist in moeilijke tijden. Door financiële drempels weg te nemen zorgen we ervoor dat mensen hun dier kunnen houden en dat zij niet in een isolement raken. Zo versterken we zowel het welzijn van dieren als dat van hun eigenaren.

We versterken de regeling voor dierenartskosten. Ons doel is dat meer dierenartspraktijken deelnemen aan de regeling voor dierenartskosten, zodat meer huisdierbezitters terecht kunnen bij hun eigen vertrouwde dierenarts. Een brede deelname is belangrijk om het bereik van de regeling te vergroten. In 2025 is de regeling aantrekkelijker gemaakt voor dierenartsen om deelname makkelijker te maken. We blijven praktijken actief benaderen om mee te doen aan de regeling.

De komende jaren versterken we het project Dierenbuddy. Voor ouderen, chronisch zieken of mensen met een lichamelijke beperking kan een huisdier van grote waarde zijn voor de kwaliteit van leven. Toch kunnen eigenaren soms niet meer goed voor hun dier zorgen. De vrijwilligers van Dierenbuddy, een project van de Dierenbescherming, ondersteunen deze mensen thuis bij de verzorging van hun huisdier. In 2024 is Dierenbuddy Arnhem gestart in samenwerking met de Dierenbescherming. Uit ons overleg met de Dierenbescherming blijkt dat het project nog onvoldoende bekend is bij de doelgroep en bij professionals die hen ondersteunen. Daarom zorgen we voor het vergroten van de bekendheid van Dierenbuddy in samenwerking met de Dierenbescherming, zodat we meer mensen en dieren in kwetsbare situaties kunnen bereiken.

Samenhouden van dier en baasje

Er kunnen situaties ontstaan waarbij mensen (gedwongen) verhuizen, en niet de mogelijkheid hebben om een huisdier mee te nemen. Wij onderzoeken in 2026 hoe in deze situaties eigenaren van huisdieren hun dieren mee kunnen nemen. In veel gevallen is dat niet alleen beter voor het dier (dat anders al snel in het dierenasiel terecht komt), maar ook voor het baasje.

We willen samen met maatschappelijke organisaties een convenant opstellen waarin we vastleggen dat huisdier en eigenaar, waar mogelijk, samen kunnen blijven. Uit een recente inventarisatie blijkt dat vrijwel alle grote zorginstellingen in Arnhem een huisdiervriendelijk beleid hanteren. Dit houdt in dat huisdieren welkom zijn, mits de eigenaar zelf voor het dier kan zorgen en het dier geen overlast veroorzaakt. Met het convenant willen we dit versterken. Er zijn ook maatschappelijke opvangvoorzieningen waar dit niet het geval is. We willen dat zij het goede voorbeeld van de grote zorginstellingen volgen, en ook het convenant tekenen.

Honden

Honden brengen veel plezier en beweging in het leven van hun eigenaren. Ze versterken sociale contacten in de buurt en zorgen vaak voor meer ontmoetingen tussen bewoners. We willen dat deze positieve effecten goed tot hun recht komen. Daarom werken we aan een stad waar hondeneigenaren en andere inwoners prettig samenleven. Honden moeten op aangewezen plekken in de openbare ruimte de ruimte krijgen om hun natuurlijke gedrag te uiten, terwijl we overlast voorkomen. In Arnhem zorgen we voor fijne wandelroutes en plekken waar honden kunnen rennen, snuffelen en sociaal gedrag kunnen tonen. We ontwikkelen beleid dat deze ambities ondersteunt en dat aansluit bij de wensen in de wijken.

We kiezen voor een wijkgerichte aanpak. We bekijken de indeling van onze hondenlosloopgebieden zorgvuldig en verbeteren deze waar dat nodig is. Op plekken waar te weinig hondenlosloopgebieden zijn gaan we op zoek naar geschikte gebieden. We geven deze plekken helder aan. In de parken vervangen we de huidige bordjes door herkenbare palen zodat meteen duidelijk is waar honden welkom zijn om los te lopen.

We zorgen in de wijken voor goede voorzieningen en stimuleren dat inwoners samen bijdragen aan een schone en prettige omgeving. Daarnaast ondersteunen we buurtinitiatieven. Zo versterken we het gevoel van verantwoordelijkheid onder hondeneigenaren en werken we samen aan een schone en vriendelijke buurt waarin de positieve rol van honden goed tot zijn recht komt. Deze ambities werken we uit in nieuw hondenlosloopbeleid.

Katten

Weggelopen of achtergelaten huiskatten en hun nakomelingen kunnen problemen opleveren. Hun welzijn is vaak laag vanwege een slechte gezondheid door ziekte, verwondingen en gebrek aan voedsel. Daarnaast hebben verwilderde katten een negatief effect op de biodiversiteit.

Het chippen van katten kan leiden tot effectievere opsporing voor weggelopen of verdwaalde katten. Ook kan het dumpen van katten ontmoedigen. Wij willen katteneigenaren aansporen om hun katten te laten chippen en castreren. Dit doen wij door katteneigenaren met een Gelrepas te stimuleren om hun dier te chippen in afwachting van de aangekondigde landelijke chipplicht in 2026, en bieden ondersteuning bij de kosten voor castratie.

We gaan lobbyen bij de provincie voor het toestaan van de TNRC methode: het castreren van verwilderde katten (Trap, Neuter, Return, Care). Als verwilderde katten zich niet meer voort kunnen planten neemt het aantal zwervkatten af. Dit is goed voor het welzijn van de katten en voor de biodiversiteit.

Onderwerp	Actie
Voorlichting en verantwoorde verkoop van huisdieren	We blijven actief de samenwerking met partners zoeken om de voorlichting aan diereneigenaren te verbeteren. Wij moedigen ondernemers aan om erkende certificaten te halen die laten zien dat zij werken volgens hoge welzijnsstandaarden en met verantwoorde verkoopvoorwaarden. We maken afspraken over passende huisvesting, voeding en zorg, en stimuleren verkoopvormen die bijdragen aan welzijn.
Ondersteuning van mensen met een laag inkomen	We blijven ons richten op het vergroten van het bereik van de dierenartskostenregeling. Daarbij richten we ons op het werven van dierenartsen om aan de regeling deel te nemen. We willen het starten van een dierenvoedselbank in Arnhem ondersteunen. We gaan in 2026 onderzoeken hoe we dit het beste kunnen aanpakken. Tot slot zorgen we voor het vergroten van de bekendheid van Dierenbuddy in samenwerking met de Dierenbescherming, zodat we meer mensen en dieren in kwetsbare situaties kunnen bereiken.
Samenhouden dier en baasje	We willen samen met maatschappelijke organisaties een convenant opstellen waarin we vastleggen dat huisdier en eigenaar, waar mogelijk, samen kunnen blijven.
Honden	We ontwikkelen nieuw hondenlosloopleid.
Katten	Wij stimuleren katteneigenaren met een Gelrepas om hun dier te chippen in afwachting van landelijke regelgeving. We gaan actief lobbyen bij de provincie om de TNRC-methode toe te staan.

Hulp aan dieren

Dierenmishandeling en verwaarlozing van dieren komen helaas ook voor. Verwaarlozing van dieren gebeurt vaak omdat mensen niet goed weten hoe ze voor een dier moeten zorgen, ze missen kennis over het dier en vinden het lastig na te denken over hun eigen gedrag. We willen dat Arnhemmers weten hoe ze huisdieren goed kunnen verzorgen, maar ook wat ze moeten doen als ze denken dat een dier mishandeld of verwaarloosd wordt. Daarnaast richt de gemeente zich op de opvang van (zwerf) dieren en dieren in nood.

Opvang van dieren

Wij blijven samenwerken met het Dierentehuis Arnhem en omstreken en de regiogemeentes om een goede opvang van zwervedieren mogelijk te maken. Gemeenten hebben de wettelijke taak om zwervedieren met een vermoedelijke eigenaar twee weken in bewaring te nemen. Na deze periode worden de dieren eigendom van het Dierentehuis en wordt er alles aan gedaan om een nieuw en liefdevol thuis voor hen te vinden.

We vinden het belangrijk dat dieren ook na de periode waarin wij wettelijk verantwoordelijk zijn goede zorg krijgen. Daarom hebben we een langjarig contract afgesloten met het Dierentehuis Arnhem. Dit contract biedt financiële zekerheid voor de uitvoering van de wettelijke taken en de aanvullende opvang die het Dierentehuis daarna biedt. Het asiel heeft hoge vaste kosten die altijd doorlopen, onafhankelijk van het aantal dieren dat wordt opgevangen of het aantal ritten van de dierenambulance. We betalen daarom geen stuksprijs meer, maar dragen bij aan de totale exploitatie. In 2025 is de nieuwbouwlocatie geopend. Samen met acht andere gemeenten staan wij 30 jaar garant voor de lening. De dierenambulance is dag en nacht telefonisch bereikbaar om dieren in nood te helpen.

De dierenambulance rijdt ook voor wilde dieren. De opvang van het Dierentehuis richt zich vooral op honden, katten, knaagdieren en konijnen. Wilde dieren worden daarom meestal doorgeplaatst naar gespecialiseerde wildopvangcentra. Over deze voorzieningen hebben we nog geen volledig beeld. We willen zeker weten dat wilde dieren in onze regio passende en kwalitatief goede zorg krijgen.

Wij brengen de komende twee jaar in kaart hoe de wildopvang in onze regio functioneert en of ondersteuning nodig of wenselijk is om de kwaliteit van de opvang te versterken. Zodra dit duidelijk is bepalen we samen met de betrokken partijen welke stappen we kunnen zetten om deze voorzieningen duurzaam te ondersteunen.

Signaleren van Dierenmishandeling

Bij noodsituaties en het signaleren van dierenmishandeling of verwaarlozing vinden we samenwerking met verschillende partners belangrijk. We werken samen met hulpverleners, dierenartsen, de dierenambulance, de (dieren)politie, Stichting Blijf van mijn Dier, de veiligheidsregio, de omgevingsdienst en de brandweer. Hulpverleners komen vaak bij mensen thuis. Om hen te helpen met het signaleren van dierenmishandeling of verwaarlozing hebben we een netwerk- en signalenkaart ontwikkeld. Deze kaart helpt hulpverleners bij het herkennen van en reageren op dierenmishandeling en ernstige verwaarlozing. We blijven ons in de komende twee jaar actief inzetten om deze kaart verder te gebruiken en onder de betrokken partijen te verspreiden.

Onderwerp	Actie
Opvang van dieren	We blijven samenwerken met het Dierentehuis om een goede opvang van zwervedieren mogelijk te maken. We onderzoeken het functioneren en de ondersteuningsbehoefte van de wildopvangcentra in onze regio.
Signaleren van dierenmishandeling	We blijven ons actief inzetten om de opgestelde netwerk- en signalenkaart verder te gebruiken en onder de betrokken partijen te verspreiden.

Dierenwelzijn bij inzet en gebruik van dieren

Wij hechten veel waarde aan het welzijn van dieren die functioneel door mensen worden ingezet. Daarom waarborgen we dierenwelzijn, zowel bij gemeentelijke inzet van dieren als bij het gebruik van dieren door derden op gemeentelijke gronden.

Diervriendelijke uitgifte gronden

Wij vinden het belangrijk dat mensen die gemeentelijke grond gebruiken, goed omgaan met dieren. Samen met de Dierenbescherming, de Dierencoalitie en Natuurcentrum Arnhem hebben we nieuwe randvoorwaarden dierenwelzijn voor de uitgifte van gemeentegrond opgesteld. Deze voorwaarden, samen met een toetsingskader voor verschillende andere thema's (bestrijdingsmiddelen, biodiversiteit, bodemkwaliteit en bodemverbetering en afval/circulariteit) zullen in de toekomst gebruikt worden bij de uitgifte van huur- en pachtgronden. Zo zorgen we ervoor dat het welzijn van dieren goed geregeld is.

Wat betreft de lopende contracten, gaan we met huidige gebruikers van gronden in gesprek over dierenwelzijn en natuurinclusieve (stads)landbouw. Op vrijwillige basis en in overeenstemming maken we hier afspraken over.

Daarnaast hebben we nauw contact met het Natuurcentrum over de twee stadsboerderijen, Presikhaaf en de Korenmaat. Het Natuurcentrum richt zich op natuureducatie, waarbij de verbinding tussen mens en natuur, inclusief dieren, centraal staat. Het welzijn van de dieren is daarbij een vast onderdeel. We blijven investeren in onze samenwerking met het Natuurcentrum om het welzijn van de dieren te waarborgen. Daarnaast onderzoeken we of de invoering van een keurmerk voor deze stadsboerderijen wenselijk is ter ondersteuning hiervan.

Evenementen

We geven de voorkeur aan evenementen waarbij geen dieren betrokken zijn. De dieren kunnen zich hier namelijk meestal niet op natuurlijke wijze gedragen en kunnen stress ervaren door drukte en lawaai. Evenementen met dieren zijn in Arnhem meldingsplichtig. Tijdens evenementen met dieren moet worden voldaan aan de vijf vrijheden van Brambell zoals beschreven in artikel 1.3 Wet dieren. Evenementenorganisatoren moeten hierbij een plan aanleveren waarin zij aantonen hoe ze deze vrijheden waarborgen. Daarnaast wijzen we hen nu ook op de landelijke verplichting het evenement aan te melden bij de NVWA. Zo is de bevoegde handhaver meteen op de hoogte van het evenement. Tegelijkertijd wil de gemeente voorkomen dat een evenement overlast veroorzaakt of schade toebrengt aan de natuur en de dieren die daarin leven. Voor evenementen in- of nabij natuurgebieden adviseert de parkbeheerder bij risico's voor beschadiging en overbelasting van locaties. Met het oog hierop brengt hij advies uit bij de vergunningverlening en het vaststellen van randvoorwaarden.

Dynamische begrazing

Om de vegetatie kort te houden en de natuurwaarden en biodiversiteit in onze gebieden te behouden of te versterken, zetten we waar mogelijk en verantwoord dierlijke begrazing in als beheerinstrument. In natuurgebieden is begrazing een essentieel onderdeel van duurzaam natuurbeheer, omdat het bijdraagt aan zowel het behoud als de ontwikkeling van ecologisch waardevolle vegetatiestructuren. Zo grazen er Konikpaarden en Gallowayrunderen in de uiterwaarden, en wordt de Huissensedijk beheerd met behulp van schapenbegrazing.

Op dit moment hanteren we binnen de gemeente Arnhem voornamelijk een vorm van statische begrazing: een vaste begrazingsmethode waarbij dezelfde diersoorten het hele jaar door op een afgebakend terrein verblijven. In de praktijk constateren we echter dat deze aanpak negatieve gevolgen heeft voor zowel de biodiversiteit als de bodemkwaliteit, klimaatadaptatie en het dierenwelzijn. Daarom is in 2025 een pilot gestart om te onderzoeken hoe we kunnen overstappen op een alternatieve aanpak: dynamische begrazing.

Bij deze methode verblijven dieren gedurende een beperkte periode op locaties met een passende vegetatiesamenstelling, gericht op het bevorderen en behouden van biodiversiteit. Het dynamisch inzetten van grazers voorkomt bodemverdichting, zorgt voor een betere spreiding van begrazingsdruk en sluit beter aan bij het natuurlijke gedrag van de dieren. Het doel is om dynamische begrazing in de toekomst op grotere schaal te implementeren binnen de gehele gemeente Arnhem.

In april 2025 vond een startsessie plaats met diverse betrokken partijen in Arnhem. Tijdens deze bijeenkomst is gezamenlijk verkend hoe dynamische begrazing op een effectieve manier binnen de gemeente kan worden toegepast. Op basis daarvan is een pilot opgezet waarin deze methode wordt toegepast op meerdere locaties binnen de stad. Gedurende deze pilot wordt de effectiviteit van de alternatieve beheermethode beoordeeld aan de hand van vooraf geformuleerde vegetatiedoelstellingen.

Paarden en runderen in de uiterwaarden

We gaan voor een zo natuurlijk mogelijk beheer van de uiterwaarden. Door een minimum aan rasters en hekwerken creëren we een zo groot mogelijk aaneengesloten natuurgebied. Hiermee vergroten we het leefgebied van de Konikpaarden en Gallowayrunderen, die al sinds de jaren '90 in Meinerswijk aanwezig zijn. We geven de dieren zoveel mogelijk de ruimte om hun natuurlijke gedrag te vertonen en daarmee hun rol in het ecosysteem van de uiterwaarden te vervullen. De pilot dynamische begrazing zal hierin ook een rol spelen.

We vinden het belangrijk om de dieren op een zo diervriendelijk mogelijke manier te houden. Het uitgangspunt hierbij is dat we zo min mogelijk dieren doden. We voeren de dieren in de uiterwaarden bij als het langdurig hoogwater is. Als er uiteindelijk toch voor gekozen wordt een dier te doden, bekijken we hoe toekomstig lijden en stress beperkt kan worden.

Onderwerp	Actie
Diervriendelijke uitgifte gronden	Voor bestaande overeenkomsten gaan we in gesprek met de gebruikers om te bekijken hoe zij omgaan met dierenwelzijn, waarin we deze gebruikers stimuleren diervriendelijke keuzes te maken.
Evenementen	We zorgen ervoor dat organisatoren het dierenwelzijn waarborgen en dat evenementen geen nadelige effecten hebben op de omliggende natuur en de dieren die daarin leven.
Dynamische begrazing	In de komende twee jaar gaan we door met de pilot Dynamische begrazing.
Paarden en runderen in de uiterwaarden	We geven de kuddes in de uiterwaarden zoveel mogelijk ruimte om hun natuurlijke gedrag te vertonen. Ons uitgangspunt is om bij het beheren van een gezonde populatie zo min mogelijk dieren te hoeven doden.

Dierenwelzijn van in het wild levende dieren

Gezonde leefomgeving van in het wild levende dieren

In onze gemeente leven veel wilde dieren, zowel in het buitengebied als in de stad. Dat brengt ook verantwoordelijkheid met zich mee. De kwaliteit en grootte van de leefgebieden, maar ook hoe mensen met dieren omgaan, is bepalend voor het welzijn van wilde dieren binnen gemeentegrenzen. Denk hierbij aan bouw, infrastructuur, hekwerken, groenbeheer, faunabeheer, jacht, recreatie, lopslopende honden en de manier waarop we omgaan met overlast of schade door wilde dieren.

Soms is het voor het behoud van een gezonde populatie niet nodig om in te grijpen, maar kan het welzijn van de individuele dieren wél om actie vragen. Als aanvulling op de doelen uit de Groenvisie en de biodiversiteitsagenda, gaan we in deze uitvoeringsagenda dieper in op de maatregelen die de gemeente specifiek kan nemen om het dierenwelzijn te verbeteren.

Verbeteren van leefgebieden

Wij hebben de ambitie een gezonde leefomgeving te behouden en bevorderen, waarbij vrij levende dieren zoveel mogelijk de ruimte krijgen om hun natuurlijke gedrag te vertonen en hun rol in het ecosysteem te spelen. We zetten ons al actief in op het versterken van de biodiversiteit en het ecosysteem van onze bossen en parken. Aan de hand van natuurvolgend beheer én het aanleggen van waardevolle en gevarieerde groenstructuren zorgen we voor een passend leefgebied voor verschillende planten- en diersoorten. Aan de hand van natuurvolgend beheer krijgen natuurlijke processen zoveel mogelijk de ruimte. Daarnaast zijn we in 2021 gestart met het onderzoeken van de biodiversiteit van 14 gebieden verspreid door de gemeente Arnhem, zogenoemde 'Living Labs'. Van deze gebieden wordt er bijgehouden hoe het ervoor staat met de flora en fauna, en hoe dit aan de hand van beheer over tijd kan worden versterkt.

De omvang van de populatie grootwild wordt bepaald door de provincie Gelderland op grond van de Omgevingswet (voorheen Wet natuurbescherming). Binnen dit faunabeleid streeft de provincie naar het bevorderen van de biodiversiteit, het bewaken van de instandhouding van soorten en de inzet op actieve soortenbescherming. Ons streven is, conform de Omgevingswet, afschot tot een minimum te beperken. We hebben onderzocht hoe de gemeente Arnhem preventieve maatregelen kan nemen om afschot te beperken en het aantal aanrijdingen met dieren te verminderen. Deze twee doelen hebben we samengevoegd in één project: het maken van een knelpuntenkaart. Met deze kaart brengen we in beeld waar risico's liggen voor mens en dier. Zo kunnen we het leefgebied van wilde dieren verbeteren en de kans op aanrijdingen verkleinen. Ook helpt de kaart om te voorkomen dat dieren op plekken komen waar ze schade of overlast kunnen veroorzaken. Dat draagt bij aan het verminderen van de noodzaak tot afschot. We onderzoeken hoe we de knelpunten uit de kaart naar duidelijke oplossingen kunnen uitwerken en we stellen een langetermijnplanning om de oplossingen uit te voeren.

De wolf is terug in Nederland en draagt bij aan een rijker en completer ecosysteem. De wolf vervult een natuurlijke rol in de voedselketen en is onderdeel van de herstelprocessen in onze natuur. De provincie is verantwoordelijk voor het natuurbeleid rondom de wolf. Voor de gemeente Arnhem ligt de taak vooral in het bewaken van de openbare orde en veiligheid binnen onze grenzen. We luisteren naar onze inwoners om te horen wat er leeft rondom de aanwezigheid van de wolf. We geven ruimte aan vragen en zorgen en bieden duidelijke informatie over hoe mens en wolf goed naast elkaar kunnen leven. Zo dragen we bij aan een zorgvuldige en evenwichtige omgang met deze teruggekeerde soort.

Gebiedsontwikkeling en gebouw bewonende soorten

Veel diersoorten zijn tegenwoordig afhankelijk van de stedelijke omgeving. Geschikte elementen in het buitengebied, zoals heggen en houtwallen, zijn namelijk grotendeels verdwenen. Daarnaast voelen heel wat soorten zich van oorsprong thuis in de stad door de aanwezigheid van tuinen, parken, bermen, sloten en slootkanten of gebouwen. Daarnaast hebben we als gemeente doelen om gebouwen te verduurzamen, en daarbij te isoleren. In de afgelopen jaren zijn veel gebouwen helemaal dicht gemaakt waardoor er geen verblijfsmogelijkheden overbleven voor dieren. Hierdoor hebben bijvoorbeeld vleermuizen en vogels die in gebouwen nestelen het moeilijk.

Het verstoren en doden van de gebouw bewonende soorten is niet toegestaan op basis van de Omgevingswet. Deze soorten zijn belangrijk voor de natuur in de stad. Om diersoorten te beschermen werken we aan een Soortenmanagementplan (SMP). In dit plan worden de gebouw bewonende soorten in de hele gemeente in kaart gebracht. Dit plan beschrijft de staat van instandhouding van beschermde soorten en welke maatregelen nodig zijn om ze te beschermen. Op die manier is het niet nodig dat iedere inwoner zelf natuuronderzoek laat doen en een vergunning aanvraagt. De provincie is verantwoordelijk voor het vaststellen van duidelijke kaders en eisen voor dit plan en voor het verlenen van de uiteindelijke gebiedsgerichte omgevingsvergunning voor de uitvoering ervan. In tegenstelling tot andere provincies heeft Provincie Gelderland de kaders voor een SMP nog steeds niet vastgesteld. In de tussentijd werken wij hard aan het zo goed mogelijk in kaart brengen van de verblijfplaatsen van gebouw bewonende soorten en maken we vervangende kraamplaatsen voor vleermuizen. De komende twee jaar wordt gewerkt aan het afronden van dit plan.

Hengelsport en vissenwelzijn

Het college heeft begin 2025 besloten geen nieuwe visrechten uit te geven op gronden van de gemeente Arnhem. Wij zorgen ervoor dat we dit verankeren in ons beleid. De bestaande visrechtovereenkomsten blijven geldig. Daarom gaan we in gesprek met de hengelsportverenigingen om samen het welzijn van vissen te verbeteren. Op deze manier zorgen we ervoor dat we onze ambities om vissenwelzijn te verbeteren ook binnen de bestaande visrechtovereenkomsten kunnen waarborgen. Denk hierbij aan afspraken over het hanteren van de vis, de visuistrusting, monitoring van de vis en voorlichting.

Natuurvriendelijke oevers

We verbeteren de leefomgeving van de vis. Dat doen we door het creëren van geschikte leefgebieden met voldoende voedsel en ruimte voor beschutting. Een manier om dat te bereiken is door het aanleggen van natuurvriendelijke oevers. Een natuurvriendelijke oever heeft een geleidelijke overgang van water naar land. Op de drassige bodem en in het ondiepe water groeien veel oeverplanten en onderwaterplanten. Voor vissen, vogels, amfibieën, kikkers, padden, insecten en kleine zoogdieren is zo'n oever een belangrijke plek.

Onderwerp	Actie
Verbeteren van leefgebieden	We blijven voortdurend werken aan het versterken van de leefgebieden. Daarnaast vertalen we de knelpuntenkaart verder naar concrete oplossingen die we opnemen in een langetermijnplanning.
Gebiedsontwikkeling en gebouw bewonende soorten	We blijven werken aan het Soorten Management Plan (SMP) en verwachten dit in 2027 af te ronden. In de tussentijd zetten we ons actief in om kwetsbare soorten te ondersteunen door het creëren van geschikte verblijfplaatsen.
Hengelsport en vissenwelzijn	We verankeren het niet-uitgeven van nieuwe visrechten in ons beleid. We maken samen met hengelsportverenigingen afspraken over vissenwelzijn tijdens het vissen.
Natuurvriendelijke oevers	We verbeteren de leefomgeving van de vis door het ontwikkelen van natuurvriendelijke oevers.

Overlast door vrij levende dieren

Als (het risico op) schade, gevaar of overlast van dieren te groot is willen wij op een zo diervriendelijke en natuurlijk mogelijke wijze ingrijpen, het liefst via preventie.

Beschermende diersoorten

Tot op heden ondervinden we in Arnhem weinig of geen overlast van diersoorten als bever, vleermuis en steenmarter of van insecten. Al deze dieren spelen een zeer belangrijke rol in de voedselpiramide en in hun ecosystemen. Waar deze dieren toch voor overlast zorgen, wegen we het welzijn en belang van het dier tegenover de (vaak geringe) schade voor de mens. Zo bestrijden we wespen en hoornaars alleen als er reëel gevaar dreigt of is voor mensen, bijvoorbeeld omdat er veel aanwezig zijn op plekken met veel kinderen, zieken of ouderen. En zoeken we voor overlast van visdieren alternatieve verblijfplaatsen in natuurgebieden, buiten de woongebieden van mensen. Mocht er in de toekomst toch te veel overlast ontstaan door een van deze dieren, dan zetten we in op het herstellen van deze schade op diervriendelijke wijze.

Jaarlijks verblijven, broeden en overwinteren vele duizenden ganzen binnen onze gemeentegrens, vooral in Arnhem-Zuid. Ganzen in Arnhem maken deel uit van de stedelijke wilde fauna. Ze komen voor in parken, het buitengebied en zelfs in sommige woonwijken. Om zicht te houden op de ontwikkeling van de populatie, is in 2024 opnieuw een telling uitgevoerd, als herhaling van de telling uit 2014. Op basis van de resultaten is het ganzenbeheer verder aangescherpt. De huidige diervriendelijke methode – het behandelen van nesten – wordt voortgezet en uitgebreid. Tegelijk wordt er gemonitord of aanvullende maatregelen nodig zijn. Hierbij ligt de focus op maatwerk en locatie-specifieke oplossingen.

Duiven

Duiven veroorzaken soms overlast. Bij meldingen van overlast gaan we in gesprek met bewoners en andere betrokken partijen. Bij overlast kijken we wat de problemen zijn en hoe we daar als gemeente aan een oplossing bij kunnen dragen. We zetten in op preventie door te sturen op gedrag van bijvoorbeeld bewoners of ondernemers. We gaan daarbij altijd voor de meest diervriendelijke oplossing.

Ratten

Arnhem werkt volgens het principe van Integrated Pest Management (IPM). Deze aanpak gaat uit van het voorkomen van plaagdierproblemen, waarbij bestrijding pas wordt ingezet wanneer de leefbaarheid of volksgezondheid in het geding komt. Preventieve maatregelen staan centraal: we richten ons op het wegnemen van voedselbronnen, het verminderen van schuil- en nestelplekken, zorgvuldig afvalbeheer en een gezonde leefomgeving.

Wanneer bestrijding noodzakelijk is, doen we dat op de meest diervriendelijke manier die op dit moment beschikbaar is, zoals het gebruik van klemvallen met een vaste inloop, waarmee ratten doorgaans in één keer worden gedood. Vergiftiging wordt alleen in uitzonderlijke, strikt gereguleerde situaties toegepast en is geen standaardonderdeel van onze aanpak.

De afgelopen jaren zien we een duidelijke toename van rattenmeldingen. Dit vraagt om een structurele versterking van onze preventieve aanpak. Daarom ontwikkelen we nieuw beleid voor rattenbeheersing dat breder kijkt dan alleen de openbare ruimte. Het beleid integreert ook omgevingsfactoren zoals de staat van het vastgoed, beheer van particuliere tuinen en erven, en bewonersgedrag. We wijzen hoogrisicogebieden aan, en in die gebieden werken we intensief samen met vastgoedbeheerders, ondernemers en inwoners om gerichte maatregelen te nemen.

We borgen de preventieve werkwijze structureel in gemeentelijk beleid, zodat deze een vast onderdeel wordt van onze reguliere werkprocessen.

Invasieve exoten

Planten en dieren die van nature niet voorkomen in Nederland of in Europa, kunnen uitgroeien tot een plaag. Deze exoten kunnen een bedreiging vormen voor de natuur en de gezondheid van mensen. Een bekend voorbeeld hiervan is de Amerikaanse rivierkreeft. Deze soort kan ervoor zorgen dat inheemse planten en dieren (deels of volledig) verdwijnen, of aanzienlijke schade toebrengen aan hun leefomgeving. In Nederland zijn de provincies en waterschappen verantwoordelijk voor de bestrijding en beheersing van invasieve exoten. We blijven in gesprek met het waterschap over het beheersen van de Amerikaanse rivierkreeft.

Een belangrijk onderdeel van het beheer is het versterken van ecosystemen en het bevorderen van biodiversiteit. In de biodiversiteitsagenda staat beschreven hoe we omgaan met invasieve exoten en plaagsoorten.

Onderwerp	Actie
Beschermende diersoorten	In geval van overlast/schade zetten we in op het herstellen op diervriendelijke wijze. We gaan verder met het toepassen van het aangescherpte ganzenbeheer.
Duiven	We richten ons bij voorkeur op preventieve maatregelen om overlast van duiven zoveel mogelijk te voorkomen.
Ratten	Omdat we het aantal meldingen van ratten de laatste jaren zien toenemen gaan we onze preventieaanpak daarin verstevigen.
Invasieve soorten	We blijven in gesprek met het waterschap over het beheersen van de Amerikaanse rivierkreeft en gaan door met het versterken van de biodiversiteit in Arnhem.

Dierenwelzijn als standaard in onze afwegingen

Dierenwelzijn als een integraal onderdeel van alle beleidsplannen en keuzes

Gemeentelijke keuzes hebben vaak impact op dieren. Van de inrichting en het beheer van de stad tot de ruimte die we bieden aan bepaalde activiteiten. Dierenwelzijn heeft raakvlakken met verschillende beleidsvelden, zoals gebiedsontwikkeling, toerisme & recreatie, woningbouw en volkshuisvesting. We bouwen aan een stad waar elke diersoort zich thuis kan voelen. Bij het maken van plannen en keuzes hechten we daarom waarde aan het meenemen van dierenwelzijn in de overwegingen. We onderzoeken hoe we dierenwelzijn meer kunnen verankeren in besluitvorming en onze manier van werken.

Dierenwelzijn vormt een onderdeel van onze samenwerking met externe partijen

Wij willen dierenwelzijn als vast uitgangspunt opnemen in alle samenwerkingen met externe partijen. Of het nu gaat om leveranciers, cateraars, maatschappelijke organisaties of subsidieontvangers: wij willen waarborgen dat onze partners bijdragen aan een diervriendelijke samenleving. We onderzoeken hoe we dierenwelzijn integraal in onze samenwerkingen en relaties kunnen opnemen.

Diervriendelijk inkoop en catering

Arnhem kijkt kritisch naar haar eigen keuzes in consumptie en inkoop. De huidige cateraar heeft een plan van aanpak opgesteld om in kleine stapjes naar een groter aandeel plantaardige producten te komen in de bedrijfskantine. Dit doen we binnen de mogelijkheden van de huidige dienstverleningsovereenkomst. Bij vergaderlunches is plantaardig eten het uitgangspunt. Alleen als er om gevraagd wordt, wordt er ook vlees geserveerd. Dit gebeurt nog in 5% van de gevallen.

In 2025 is er een nieuw inkoopbeleid vastgesteld waarin dierenwelzijn een belangrijke plek heeft gekregen. Voor de inkoop van eten en drinken hanteert de gemeente Arnhem duidelijke voorwaarden. Het doel is dat in 2030:

- 67% van de ingekochte producten volledig plantaardig zijn, of rijk aan plantaardige eiwitten;
- 33% van de producten dierlijke ingrediënten bevatten, of rijk zijn aan dierlijke eiwitten.

Voor de dierlijke producten gelden extra eisen, gericht op dierenwelzijn en gezondheid.

Bij een nieuwe aanbesteding nemen we de uitgangspunten van Dierenwelzijn uit het nieuwe inkoopbeleid mee. Het afgelopen jaar is er een nieuw inkoopbeleid voorbereid, waarin dierenwelzijn is opgenomen. Dit heeft geen impact op de huidige aanbesteding voor de catering, want dit contract loopt uiterlijk af in januari 2028. Daarin nemen we op hoe we veganistisch eten meer als standaard aan kunnen bieden binnen onze catering.

Subsidiebeleid

Gemeente Arnhem beschikt over verschillende vormen van subsidies voor verschillende doelgroepen. Het is wenselijk dat deze ondersteuning in lijn is met onze waarden en ambities op het gebied van dierenwelzijn. We onderzoeken hoe we dierenwelzijn standaard kunnen opnemen in onze uitgifte van subsidies. Aansluitend gaan we met onze subsidiepartners in gesprek om het gebruik van dieren bij subsidie-activiteiten te beperken.

Onderwerp	Actie
Integraal opnemen van dierenwelzijn in alle beleidsplannen en keuzes	We onderzoeken hoe we het thema dierenwelzijn integraal kunnen opnemen in besluitvorming en ambtelijke processen.
Samenwerking met externe partijen	We onderzoeken hoe we het thema dierenwelzijn, naast onze inkoop en catering, verder kunnen verankeren in samenwerkingen met externe partijen.
Subsidiebeleid	We onderzoeken hoe we dierenwelzijn standaard kunnen opnemen in onze uitgifte van subsidies. Aansluitend gaan we met onze subsidiepartners in gesprek om het gebruik van dieren bij subsidie-activiteiten te beperken.

Uitvoering en Financiën

Voor de uitvoering van deze Uitvoeringsagenda is budget beschikbaar. Voor het jaar 2026 is dit een totaalbedrag van € 1.075.797 inclusief een incidenteel aanvullend bedrag van € 50.000. Dit incidentele bedrag is niet meer beschikbaar in 2027. Hierdoor daalt het totaal beschikbare budget in 2027 naar € 1.024.447.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de verdeling van het beschikbare budget voor zowel 2026 als 2027:

	Begroting 2026	Begroting 2027
Dierentehuis	€ 591.000	€ 600.000
Rattenbeheersing	€ 175.000	€ 200.000
Regeling dierenartskosten	€ 110.000	€ 110.000
Ondersteuning Dierenbuddy	€ 15.000	€ 15.000
Verzorging herten	€ 10.000	€ 10.000
Pilot dynamische begrazing	€ 10.000	€ 10.000
Uitvoeringsruimte nieuwe ambities	€ 164.797	€ 79.447
Totaalbudget Dierenwelzijn	€ 1.075.797	€ 1.024.447

Uit dit budget worden het Dierentehuis, rattenbeheersing, de regeling Dierenartskosten, ondersteuning Dierenbuddy, verzorging herten en de pilot dynamische begrazing bekostigd. Voor andere ambities is eerst onderzoek nodig om concrete maatregelen op te stellen en de daarbij benodigde middelen te ramen. Voor de uitvoering van deze acties volgend uit het onderzoek is een budget beschikbaar van € 164.797 in 2026 en € 79.447 in 2027. Het gaat om de volgende ambities:

- Het aanmoedigen van ondernemers om erkende certificaten te halen die laten zien dat zij werken volgens hoge welzijnsstandaarden en met verantwoorde verkoopvoorwaarden;
- Het ondersteunen van een dierenvoedselbank in Arnhem;
- Acties die volgen uit nieuw hondenlosloopbeleid;
- Het mogelijk ondersteunen van wildvangcentra in onze regio;
- Het toepassen van preventieve maatregelen voor duivenoverlast;
- Het toepassen van preventieve maatregelen voor rattenoverlast.

